

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

УДК 331.56

АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за бакалаврською програмою професійного спрямування
«Світова економіка та моделі функціонування господарських систем»
на тему: «Безробіття в Україні: теоретичні засади та шляхи
регулювання»

Виконавець:
студентка факультету економіки
та управління підприємництвом
Дешнєєва Мадіна Сулумбеківна

(підпис)

Науковий керівник:
к. е. н., доцент
Даниліна Світлана Олексіївна

(підпис)

Кваліфікаційною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент
Даниліна Світлана Олексіївна,
доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса;

Рецензент: доктор економічних наук, професор
Галицький Олександр Миколайович,
завідувач кафедри економічної теорії і економіки підприємства Одеського державного аграрного університету, м. Одеса.

Захист відбудеться “14” червня 2021 року о 9⁰⁰ на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 315.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що однією з основних проблем сучасного розвитку економіки країни є безробіття, яке становить реальну загрозу для державного та суспільного благополуччя та набуло масового характеру. Сьогодні спостерігається порушення рівноваги з боку попиту і пропозиції, поширення соціальної нестабільності та бідності у суспільстві, нерациональне використання суспільних ресурсів, зростання злочинності, збільшення чисельності соціально незахищених верств населення та інших негативних соціально-економічних чинників, які спричинені відсутністю достатньої кількості робочих місць в Україні.

Безробіття є макроекономічною проблемою, яку формують такі чинники, як структурні зрушення в економіці, зниження темпів економічного розвитку, науково-технічний прогрес, співвідношення цін на фактори виробництва, сезонні коливання виробництва, недостатній сукупний попит, інфляція, недосконале трудове законодавство, низький рівень професійної підготовки та перепідготовки, недостатній рівень програм зайнятості та демографічні процеси.

Отже, це питання є надзвичайно актуальним сьогодні і потребує приділення значної уваги з боку держави для врегулювання стабільності, визначення основних чинників та аналіз стану показників, які впливають на безробіття.

Проблеми безробіття розглядалися та знайшли своє відображення у працях вітчизняних науковців таких, як: С.І. Бандура, В.В. Близнюк, Д.П. Богиня, І.К. Бондар, Е.М. Лібанова, Ю.М. Маршавіна, В.В. Онокієнко, В.М. Петюх та багато інших. Проблемам молодіжного безробіття присвячені наукові праці: Корчун М., Колешні Л., Онікієнка В., Хмелярчук М. та інших. Аналіз еволюційних підходів до вирішення проблем безробіття відображений у працях визначних зарубіжних вчених: Дж. Кейнса, Ф. Кене, Т. Мальтуса, К. Маркса, А. Маршала, А. Оукена, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Сміта, Г. Стендінга, М. Фрідмена, та інших.

Актуальність проблеми, недостатня її розробленість і висока соціально-економічна значимість, як для світової економіки, так і для України визначили вибір теми, завдання і структуру дослідження.

Метою дослідження є розгляд безробіття як соціально-економічної проблеми населення України, висвітлення негативних наслідків безробіття, а також визначення основних шляхів його подолання.

Завдання дослідження:

- визначити поняття та причини безробіття;
- розглянути основні види безробіття;
- з'ясувати соціально-економічні наслідки безробіття;
- проаналізувати стан та динаміку рівня безробіття в Україні;
- розглянути стан та динаміку молодіжного безробіття в Україні;
- проаналізувати динаміку показників безробіття в регіональному розрізі;

– охарактеризувати державну політику зайнятості та соціального захисту безробітних в Україні;

– обґрунтувати напрями зниження рівня безробіття в Україні.

Об'єкт дослідження – безробіття в Україні та державна політика зайнятості на шляху його подолання.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних аспектів безробіття в Україні та формування пропозицій відносно шляхів його зниження.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є діалектичний метод, як загальний спосіб наукового пізнання соціально-економічних явищ та процесів. Для аналізу безробіття як соціально-економічного явища, його видів та наслідків використовувалися методи порівняння, аналізу і синтезу. Теоретичні положення та висновки, що висувуються в роботі, обґрунтовуються виходячи з принципів діалектичної логіки. Поряд з теоретичним в роботі використовується і кількісний аналіз матеріалів. В ході графічного аналізу порівнюються фактичні данні в таблицях, графіках та рисунках і на цій основі робляться практичні висновки і пропозиції щодо шляхів подолання безробіття.

За результатами проведеного дослідження сутності, видів та тенденцій розвитку безробіття були розроблені конкретні, обґрунтовані висновки і внесені пропозиції щодо шляхів подолання молодіжного безробіття в Україні, а також щодо створення та збереження робочих місць.

Інформаційною базою наукового дослідження стали фундаментальні праці українських та зарубіжних вчених у сфері економічної теорії та соціології, матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій (зокрема ЮНКТАД, Всесвітнього економічного форуму), результати наукових досліджень Світового центру конкурентоспроможності IMD, Європейського інституту управління бізнесом, Організації економічного співробітництва та розвитку.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 71 сторінку. Робота містить 14 рисунків та 2 таблиці.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опублікована одна стаття:

1. Дешнєєва М. С. Безробіття в Україні. *Науковий студентський вісник ОНЕУ. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра ЗЕТ та ЕП.* 2021. № 3. С. 14-17.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення та зв'язок з науковими програмами.

У першому розділі – *«Теоретичні аспекти дослідження сутності та тенденцій розвитку безробіття як соціально-економічного явища»* – розглянуто поняття та причини безробіття, основні види безробіття та соціально-економічні наслідки безробіття.

Міжнародною організацією праці рекомендована система класифікації, у відповідності з якою населення поділяється на економічно активне і економічно неактивне.

Економічно активне населення, або робоча сила у відповідності з методикою МОП, – це частина населення обох статей, яка протягом певного періоду забезпечує пропозицію своєї робочої сили для виробництва товарів і надання послуг. Кількісно економічно активне населення складається з чисельності зайнятих економічною діяльністю і чисельності безробітних, до яких за цією методикою відносять чітко визначені групи людей.

Згідно з визначенням Міжнародна організація праці (МОП), безробітними вважаються особи у віці 15–70 років (zareєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють такі три умови: активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх чотирьох тижнів, що передували опитуванню; не мали роботи (прибуткового заняття); готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів.

Розглянуто погляди представників різноманітних шкіл щодо причин виникнення безробіття, до яких можна віднести: високу заробітну плату; науково-технічний прогрес; недостатній попит на товари; недосконалу конкуренцію на ринку праці; нагромадження капіталу; державну політику в сфері зайнятості; циклічний розвиток економіки; сезонні коливання; співвідношення цін на фактори виробництва та інше.

Окремо можна виділити екзогенні та ендогенні причини. До екзогенних причин безробіття відносять вплив світової фінансово-економічної кризи, пандемії та трудової міграції тощо. Серед ендогенних причин молодіжного безробіття виділяють недосконалість національного законодавства з проблем зайнятості; диспропорцію між попитом та пропозицією фахівців на ринку праці; розрив між вимогами роботодавців і рівнем підготовки молодих випускників вищих навчальних закладів; недосконалість територіальної структури розвитку економіки України.

Таким чином, економісти визнають, що безробіття – невід'ємний атрибут ринкової системи господарства, він неминучий, а в своєму "природному" варіанті навіть корисний для забезпечення необхідної гнучкості ринку праці.

Основні причини безробіття населення України: звільнення за власним бажанням, за згодою сторін (38%); вивільнення з економічних причин (21%);

звільнення у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму (10%); не працевлаштовані після закінчення навчальних закладів (10%); робота має сезонний характер (9%); не зайняті через виконання домашніх обов'язків; звільнені за станом здоров'я/ оформлення пенсії; демобілізовані з військової служби та інше.

Основними показниками, які оцінюють рівень безробіття виступають: рівень безробіття та тривалість безробіття, також показники поділяються на абсолютні і відносні. До основних абсолютних показників належать: чисельність безробітних на рівнях: країна, область, місто, район; чисельність безробітних за статево-віковою ознакою, освітою, місцем проживання, соціальним статусом; середня тривалість безробіття в місяцях. До основних відносних показників безробіття належить рівень безробіття, який визначається на початок або на кінець періоду і розраховується у відсотках до трудових ресурсів (офіційна статистика) і до економічно-активного населення.

Основні види та форми безробіття представлені на рис. 1.

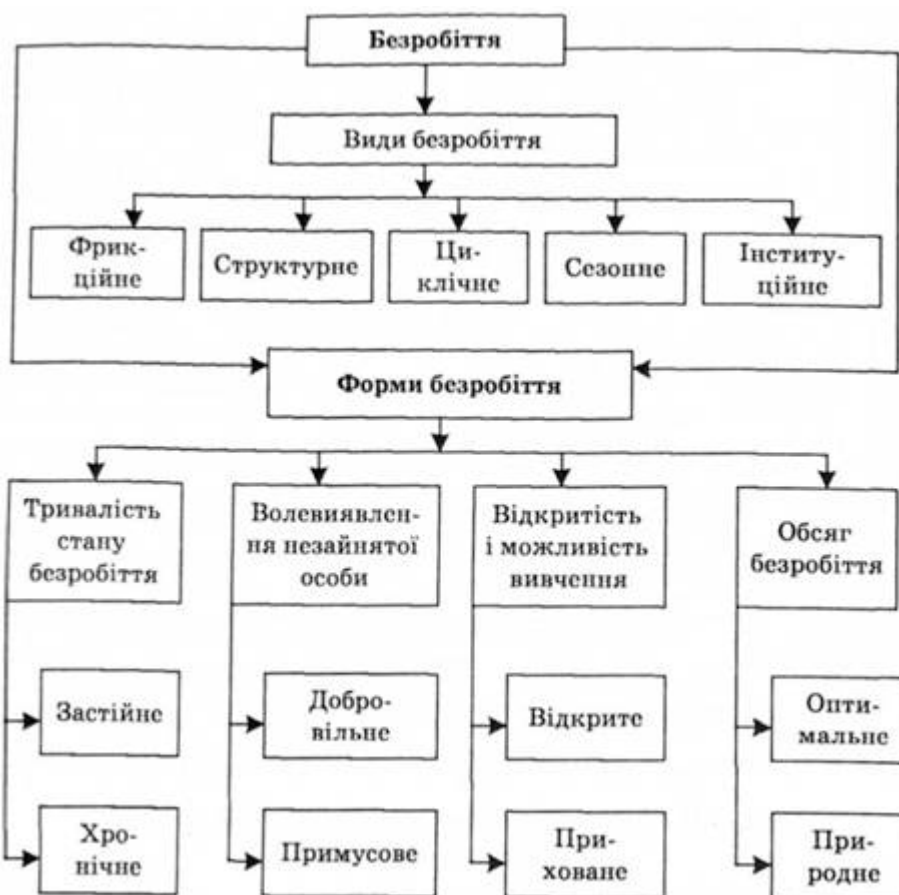

Рис. 1 – Види та форми безробіття

Існує природна норма безробіття – це найменший рівень безробіття та найкращий для економіки резерв робочої сили, що може досить швидко здійснювати міжгалузеві й міжрегіональні переміщення в залежності від попиту пропозиції робочої сили. Природний рівень безробіття не є

обов'язково постійним, тому існують різні концепції щодо визначення природного рівня безробіття в кількісному аспекті. Природна норма безробіття розраховується для кожної країни окремо.

Безробіття вважається важливою проблемою для населення та економіки країни загалом, оскільки несе за собою тяжкі наслідки, які відносяться до всіх сфер життя. Надмірне безробіття призводить до значних економічних і соціальних втрат.

Американський дослідник А. Оукен математично дослідив зв'язок між рівнем безробіття та обсягом недовиробленого ВВП. Згідно із законом Оукена, кожен відсоток надлишкового (надприродного) безробіття "вартує" суспільству приблизно 2,5% від фактичного ВВП.

Окрім цього до економічних наслідків безробіття можна віднести: недовироблену продукцію; скорочення податкових надходжень; зменшення купівельної спроможності; зниження рівня життя; підвищення значного навантаження на працюючих осіб та інші.

Попри всі негативні наслідки, безробіття має й позитивні свої сторони: підвищення соціальної цінності робочого місця; збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи; зростання соціальної значимості й цінності праці; зростання конкуренції між працівниками; стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці; можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти.

У другому розділі *«Дослідження сутності та тенденцій розвитку безробіття в Україні»* розглянуто динаміку безробіття в Україні та його вплив на економічне становище держави, молодіжне безробіття в Україні та шляхи його подолання та проаналізована динаміка показників безробіття в регіональному розрізі.

Безробіття є однією з ключових проблем розвитку економіки України та підвищення добробуту населення. Зазначена соціально-економічна проблема призводить до «витоку умів» закордон, зменшення рівня інновацій, зменшення купівельної спроможності, а також до інших гострих наслідків. Кризова ситуація в Україні, воєнні дії на Сході України призвели до зменшення кількості підприємств, що, в свою чергу, спричинило зменшення кількості робочих місць. Із загостренням економічної, політичної та соціальної кризи в Україні, проблема безробіття тільки збільшилась.

Динаміка кількості безробітних з 2010 по 2020 роки представлена на рис. 2.

Щодо статевої структури безробітних, то найбільший рівень безробіття спостерігається серед чоловіків – 9,9% у 2020 році (жінки – 9,1%). З 2014 по 2018 рр. показники рівня безробіття серед чоловіків перевищували 10% річних (найбільший показник у 2017 році – 11,1%).

Аналіз динаміки рівня безробіття у місті та сільській місцевості показав, що з 2013 по 2020 роки почав збільшуватися рівень безробіття у сільській місцевості у порівнянні з містом (найбільший показник у 2020 році

– 10,3%). Це говорить про те, що, нажаль, пандемія та економічна криза вплинули на збільшення кількості безробітних у сільській місцевості.

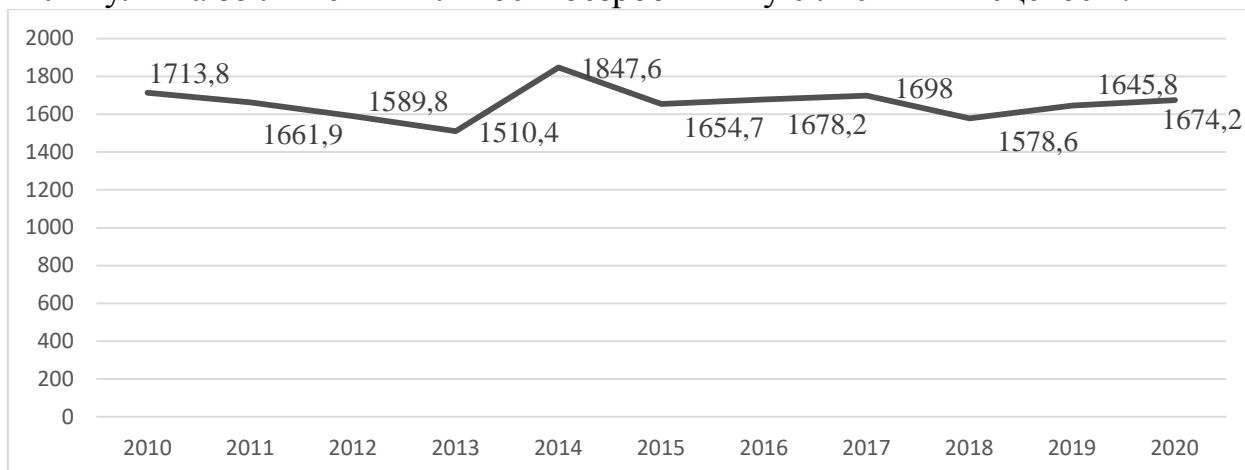

Рис. 2 – Динаміка кількості безробітних у віці 17-70 років, 2010-2020 рр.

Середня тривалість безробіття в 2020 році в Україні складає 12 місяців, а середня тривалість пошуку роботи – 6 місяців. В Україні зростає кількість «хронічного безробіття» (безробітні, які не можуть отримати роботу більше ніж протягом одного року).

За причинами незайнятості у 2020 р. в Україні найбільшу питому вагу складають вивільнені з економічних причин – 22,9% та звільнені за власним бажанням, за угодою сторін – 34,1%.

За професійними групами кількість безробітних в Україні має суттєві розбіжності, так із 338,2 тис. зареєстрованих безробітних найбільше було робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 59,9 тис. осіб, на другому місці – 51,1 тис. осіб – працівники сфери торгівлі та послуг та 51 тис. осіб – найпростіші професії. Найменша чисельність зареєстрованих безробітних була по технічним службовцям та кваліфікованим робітникам сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства – 19,3 тис. осіб.

З урахуванням запровадження в Україні європейських цінностей доцільно провести порівняльний аналіз молодіжного ринку праці в Україні та країнах-членах ЄС (рис. 3). Впродовж досліджуваного періоду рівень молодіжного безробіття за методологією МОП в Україні був нижче лише порівняно з Ірландією, Іспанією, Італією та Хорватією.

Починаючи з 2014 року показники молодіжного безробіття в Україні утримуються на рекордно високих рівнях, так у 2020 році безробітне населення віком 15-35 років становило – 36,2% (у % до робочої сили відповідного віку). Також зростає кількість неформально зайнятої молоді.

Основними шляхами подолання безробіття молоді в Україні є: реалізація державної та регіональної програм зайнятості; встановлення рівноваги між гнучкістю ринку праці і захищеності працівників; створення економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і

недосвідчених працівників шляхом заохочення у вигляді дотацій, податкових пільг, особливо тим підприємствам, що забезпечують перше робоче місце та запровадження практики бронювання робочих місць для майбутніх випускників; сприяння створенню умов молодіжного підприємництва; збільшення обсягів перепідготовки фахівців тощо.

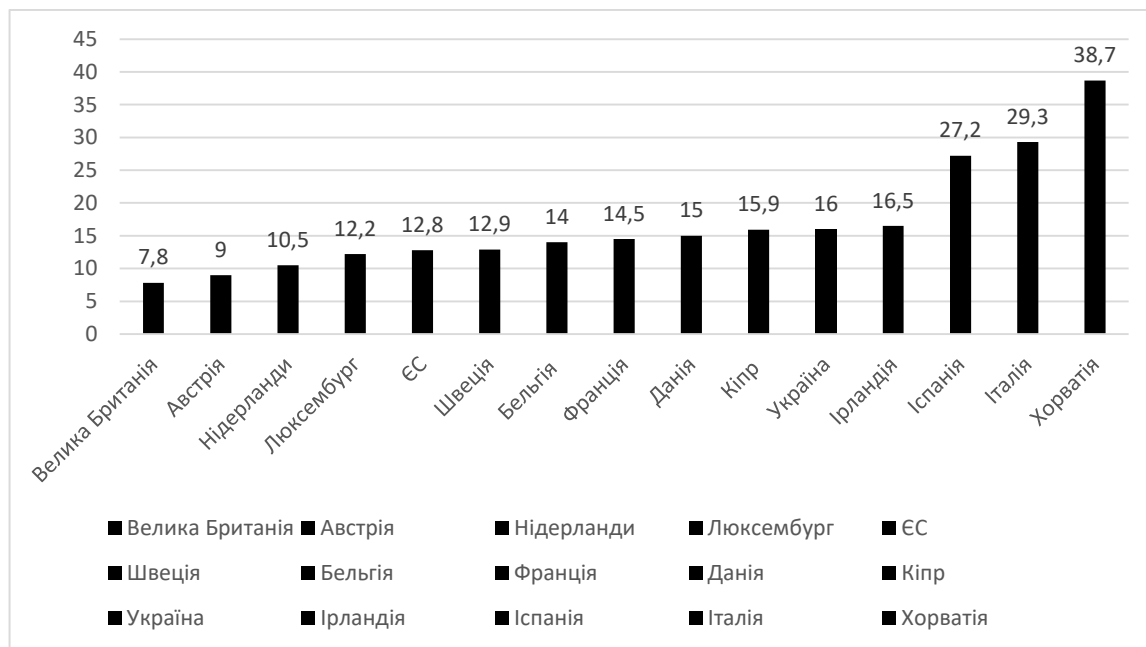

Рис. 3 – Рівень безробіття молоді за МОП в Україні та країнах ЄС за 2018 р.

Рівень безробіття серед працездатного населення у розрізі регіонів є найнижчим у Харківській (5,0%), Одеській (5,9%), Київській (5,9%) областях та м. Києві (5,8%). Водночас, найбільший рівень безробіття зберігається у Луганській (13,7%), Донецькій (13,6%), та Кіровоградській областях (11,0%).

У третьому розділі *«Державна політика зайнятості та соціальний захист безробітних в Україні»* розглянута діяльність державної служби зайнятості населення, соціальна допомога безробітним в Україні, політика держави щодо створення та збереження робочих місць та шляхи подолання безробіття в Україні.

Згідно 9 ст. «Закону України про зайнятість населення» безробітні мають право на: матеріальне забезпечення, державне страхування, надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації з урахуванням попиту на ринку праці. У зв'язку із введенням карантину у світі, в Україну повертаються трудові мігранти. У березні 2020 року в країну повернулася рекордна кількість заробітчан, близько 270 тис. осіб. За даної ситуації одним із першочергових завдань влади є створення умов, за яких більша кількість трудових мігрантів залишиться в Україні.

Кожен українець, який з тієї чи іншої причини втратив роботу і заробіток, як наслідок, має законне право звернутися за допомогою через безробіття – це спеціальний вид державної компенсації, який можна

оформити, вставши на облік в Центрі зайнятості. Але, максимальний термін для пошуку роботи – півроку (за деякими виключеннями). Фіксований розмір мінімальної допомоги по безробіттю, менше якого не платять нікому, – це 650 грн. (з 1 березня 2020 року).

Для осіб, виплати яким призначаються з урахуванням страхового стажу, допомога по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу) залежно від страхового стажу, але не менше ніж мінімальний розмір допомоги по безробіттю, встановлений для цієї категорії осіб – 1800 грн. (до 01.03.2020 р. – 1630 грн.). Протягом усього терміну безробіття сума буде знижуватися – так держава стимулює громадян шукати роботу активніше і погоджуватися на пропозиції фахівців центру зайнятості.

Якщо розглянути структуру безробітних, зареєстрованих у центрах зайнятості, що працювали раніше, то можна побачити, що найбільша кількість спостерігається у: сільське, лісове та рибне господарство – 24,9%; промисловість – 19,3%; оптова та роздрібна торгівля – 15,3%; державне управління та оборона, обов'язкове державне страхування – 13,5%.

Якщо розглянути структуру безробітних, зареєстрованих у центрах зайнятості за професійними групами, то можна побачити, що найбільша кількість спостерігається серед: робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технічного устаткування, складання устаткування та машин – 20,9%; працівники сфери торгівлі та послуг – 14,5%; найпростіші професії та особи без професії – 13,6%; законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) – 13,1%; фахівці – 9,8%.

Станом на 30 листопада 2020 року в Україні кількість безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, становила майже 410 тис. осіб. З них допомогу по безробіттю отримували 353 тис. громадян. Середній розмір допомоги у жовтні 2020 року – 3,7 тис. гривень.

Основним джерелом створення робочих місць у за рубіжних країнах є інвестиції. Інвестиційні вкладення є індикатором розвитку національної економіки та мають значний вплив на функціонування ринку праці в Україні. Оскільки іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності, то, у свою чергу, дають можливість на збільшення робочих місць, а отже, зменшення рівня безробіття. Чим масштабнішим буде обсяг інвестиції та ефективність їх використання, тим перспективи економічного зростання будуть вищими.

Для формування умов національної економіки, за яких зростає рівень зайнятості за рахунок збільшення інвестицій, варто звернутись до досвіду країн, які успішно створюють привабливе інвестиційне середовище, за рахунок чого оптимізуються процеси зайнятості та безробіття. Так, наприклад, МОП визначила шість напрямів, на яких повинні зосередитися уряди, роботодавці, працівники та МОП. Також десять варіантів вирішення проблеми були запропоновані на саміті ЄС.

Крім цього, чи малий інтерес для України становить японська, скандинавська, європейська та американська моделі політики зайнятості.

Отже, імплементація зарубіжного досвіду можлива, але з урахуванням національних особливостей інституційної системи та специфіки інвестиційного середовища.

Отже, першочерговим завданням для зниження рівня безробіття в державі повинна стати реалізація виваженої економічної політики, зорієнтованої на зменшення рівня бідності та безробіття, підвищення частки оплати праці в структурі реальних доходів населення, забезпечення стабільного зростання національної економіки. Крім цього необхідно створити відповідну правову базу з метою захисту прав наших громадян – заробітчани за кордоном.

З метою зменшення безробіття і підвищення рівня зайнятості населення в Україні, необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих передусім на вирішення двох основних завдань:

1) Створення нових робочих місць – потрібно вжити заходів, які б сприяли розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема надавали б можливість отримати недорогі кредити від комерційних банків, полегшували порядок реєстрації підприємств, зменшували податковий тиск. Разом з тим, необхідно врахувати, що в Україні ситуація з виплатою нелегальних зарплат є критичною. За даними Державної фіскальної служби, в конвертах її отримує більше ніж половина працівників країни. Тому термінового вирішення потребує питання неофіційного працевлаштування.

2) Збільшення престижності робітничих професій – доцільно приділити увагу вдосконаленню державної політики в галузі іноземного інвестування, зокрема щодо створення умов для сприятливого інвестиційного клімату. Особливого значення набуває дослідження ринку праці щодо актуальності різних спеціальностей та здійснення підготовки працівників з урахуванням його результатів. Це, своєю чергою, потребує зміни підходів держави у сфері освіти, передусім професійно-технічної.

Тобто, держава повинна проводити певні заходи для зниження рівня безробіття, а саме:

- розвивати розгалужену систему державної служби зайнятості професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів;

- сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили за рахунок підвищення рівня освіти по професіях, необхідних на ринку праці;

- проводити реформування трудового законодавства в сфері зайнятості;

- здійснити зниження податків для підприємств за умови збереження робочих місць (для компенсування витрат на прийом нових працівників);

- розвивати більш тісну взаємодію державного управління з територіальними громадами, органами місцевого самоврядування для підвищення ефективності планування і регулювання регіональних сегментів ринку праці;

- сприяти розвитку малого і середнього бізнесу;

- знижувати диспропорції між пропозицією робочої сили і попитом на неї шляхом створення єдиної загальної доступної бази даних;
- підтримувати нетрадиційні сфери зайнятості та стимулювати підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;
- проводити спеціальні ярмарки праці для навчальних закладів, з метою працевлаштування випускників;
- посилити увагу щодо оновлення та підвищення технічного рівня робочих місць, зокрема, для того, щоб кожне з них забезпечувало зайнятому прожитковий мінімум і подальше зростання заробітної плати (з урахуванням інфляції);
- залучувати приватний (як вітчизняний, так й іноземний) капітал в райони зі стійким рівнем безробіття;
- сприяти стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств;
- регулювати можливості працевлаштування за кордоном, приєднання України до міжнародного ринку праці;
- законодавчо забезпечити легалізацію тіньової зайнятості.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Сутність безробіття полягає у тому, що це не випадкове, а закономірне явище, породжене процесом нагромадження капіталу в умовах ринкової економіки, основаної на приватній власності на засоби виробництва. Безробітними особами – вважаються особи віком 15 років і старше, які одночасно задовольняють трьома умовам: не мали роботи впродовж останніх чотирьох тижнів, активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу.

Існує багато думок відносно причин виникнення безробіття, а саме: висока заробітна плата; науково-технічний прогрес; недостатній попит на товари; недосконала конкуренція на ринку праці; нагромадження капіталу; державна політика в сфері зайнятості; циклічний розвиток економіки; сезонні коливання; співвідношення цін на фактори виробництва та інше. Крім цього окрема можна виділити екзогенні та ендогенні причини. До екзогенних причин безробіття відносять вплив світової фінансово-економічної кризи, пандемії та трудової міграції тощо.

Основні причини безробіття населення України: звільнення за власним бажанням, за згодою сторін (38%); вивільнення з економічних причин (21%); звільнення у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму (10%); не працевлаштовані після закінчення навчальних закладів (10%); робота має сезонний характер (9%); не зайняті через виконання домашніх

обов'язків; звільнені за станом здоров'я/оформлення пенсії; демобілізовані з військової служби та інше.

Основними показниками, які оцінюють рівень безробіття виступають: рівень безробіття та тривалість безробіття, також показники поділяються на абсолютні і відносні.

2. Основними видами безробіття є: структурне, фрикційне, циклічне, сезонне, інституційне. Існує природна норма безробіття – це найменший рівень безробіття та найкращий для економіки резерв робочої сили, що може досить швидко здійснювати міжгалузеві й міжрегіональні переміщення в залежності від попиту пропозиції робочої сили. Природний рівень безробіття являє собою до певної міри позитивне явище. Він не обов'язково постійний, тому існують різні концепції щодо визначення природного рівня безробіття в кількісному аспекті. Природна норма безробіття розраховується для кожної країни окремо.

3. Надмірне безробіття призводить до значних економічних і соціальних втрат. Згідно із законом Оукена, кожен відсоток надлишкового (надприродного) безробіття "вартує" суспільству приблизно 2,5% від фактичного ВВП. Окрім цього до економічних наслідків безробіття можна віднести: недовироблену продукцію; скорочення податкових надходжень; зменшення купівельної спроможності; зниження рівня життя; підвищення значного навантаження на працюючих осіб та інші.

4. Безробіття є однією з ключових проблем розвитку економіки України та підвищення добробуту населення. Проведений аналіз сучасного стану ринку праці в Україні свідчить, що стан ринку не є втішним. Спостерігається зменшення чисельності населення, міграційний відтік. У 2020 році кількість безробітних становила 1674,2 тис. осіб, причому найбільший рівень безробіття спостерігається серед чоловіків – 9,8% (серед жінок – 9,1%). Якщо розглянути рівень безробіття у місті порівняно з сільською місцевістю, то можна побачити, що пандемія та економічна криза вплинули на збільшення кількості безробітних у сільській місцевості – 10,3% (у місті – 9,1%). Економічне активне населення у віці 15-70 років становило 17955,1 тис. осіб, з яких більшу частину вагу склали чоловіки – 52,8% та відповідно жінки – 47,2%.

Середня тривалість безробіття в Україні складає 12 місяців, а середня тривалість пошуку роботи залишається майже стабільною – 6 місяців у 2020 році. За причинами незайнятості у 2020 р. ситуація є наступною: найбільшу частину серед причин безробіття складають вивільнені з економічних причин – 22,9% та звільнені за власним бажанням, за угодою сторін – 34,1%. Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць у 2019 році залишається достатньо високим – 60 осіб. Найбільше на 1 робоче місце – 10 безробітних із групи законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (управителів), найменше – 2 на 1 робоче місце – кваліфікованих робітників з інструментом.

5. Проблема молодіжного безробіття є однією з ключових на сучасному етапі формування ринку праці. Як показує проведений аналіз ринку праці

відбувається постійне зростання безробіття серед молоді. Стабільне зростання безробіття серед молоді характерне не тільки для України але і для економічно розвинених країн світу. Світова фінансово-економічна криза справила негативний вплив на ринок праці молоді України, та країн ЄС наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді. У ході проведеного дослідження було виокремлено екзогенні та ендогенні причини молодіжного безробіття.

Невирішеність проблем у сфері зайнятості молодих осіб, чисельність яких складає в Україні чверть від загальної кількості населення працездатного віку, призводить до втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, унеможлиблює забезпечення динамічного економічного зростання, посилює соціальну напруженість в суспільстві, призводить до зміни ціннісних орієнтацій у бік поширення тіньової зайнятості. У 2020 році безробітне населення віком 15-35 років складає 36,2%. Серед безробітних цієї вікової категорії біля 40% складають ті, які не працювали, не навчалися і не набували професійних навичок, проте активно шукали робочі місця, або намагалися організувати власну справу. Останніми роками в Україні формується тенденція до збільшення кількості молоді, яка перебуває у статусі безробітних понад рік. Зростає кількість неформально зайнятої молоді.

6. Однією з особливостей безробіття в Україні є значна диференціація регіональних ринків праці, яка з часом збільшується. Ця проблема загострюється завдяки дуже низькій територіальній мобільності населення через існування системи прописки, скорочення транспортних зв'язків, збільшення плати за проїзд та через надто високі ціни на житло, особливо в регіонах з найбільшими можливостями зайнятості та високого заробітку.

Сьогодні найменший рівень безробіття спостерігається в Харківській, Одеській, Київській області та в місті Київ. Найбільше безробітних, тобто понад 10%, у Волинській, Чернігівській, Полтавській Кропивницькій області, а також у Донецькій та Луганській. Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, можна передбачити, що при нинішньому рівні створення нових робочих місць і природному прирості населення рівень безробіття в регіонах у майбутньому набуде ще більшої гостроти.

7. В Україні проблемою безробіття займаються спеціально створені центри зайнятості, які комплексно вирішують проблему безробіття, а саме: зведення покупців та продавців на ринку робочої сили; навчання; поліпшення кваліфікації; професійна орієнтація; забезпечення засобами для існування безробітних і т.д. Також в Україні ухвалена ціла низка державних нормативних актів різного рівня, діють державні та регіональні програми боротьби з безробіттям та створенням нових робочих місць. Однак, незважаючи на високий рівень регулювання та дію значної кількості державних інститутів та програм, залишається значний резерв до підвищення їх ефективності.

8. Державна політика зайнятості базується на принципах сприяння надання послуг щодо підвищення конкурентоспроможності робочої сили і

зайнятості та її мобільності, стимулює вітчизняного виробництва до створення нових робочих місць у пріоритетних галузях економіки, сприяє та підтримує самозайнятості населення. Соціальний захист безробітних в Україні полягає у допомозі по безробіттю, допомозі по частковому безробіттю, матеріальній допомозі у період професійної підготовки, професійній підготовці або перепідготовці, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, пошуку підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні.

Отже, щоб розширити зайнятість та поліпшити її якість, подолати високе безробіття, зменшити соціальне та економічне напруження в Україні, вирішальним моментом державної політики зайнятості повинен бути добре зважений вибір заходів, які потрібно розробляти і впроваджувати в комплексі з макроекономічною, регіональною, мікроекономічною (на рівні підприємств та галузей), політичною, освітньою та соціальною політикою.

9. Головними шляхами сприяння подолання безробіття є: проведення активної демографічної політики; забезпечення молоді житлом; створення нових робочих місць; розвиток підприємництва та фермерства; заохочення населення до самозайнятості; організація оплачуваних громадських робіт; упровадження гнучких режимів праці; профорієнтація і психологічна підтримка населення, особливо молоді; підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації кадрів; мотивація трудової діяльності.

Основні напрями вирішення проблеми безробіття мають включати цілу низку заходів, зокрема: приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм і принципів; запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці; реалізацію державної та регіональних програм зайнятості; сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств; забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць та створення нових; створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних; легалізацію тіньової зайнятості тощо. Політика зайнятості має гарантувати соціальний захист населення шляхом забезпечення належних умов життя, регулювання заробітної плати, стимулювання нових місць і виплати допомоги безробітним тощо.

АНОТАЦІЯ

Дешнєєва Мадіна Сулумбеківна – «Безробіття в Україні: теоретичні засади та шляхи регулювання» – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «051 Економіка» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Світова економіка та моделі функціонування господарських систем», Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2021.

Дипломна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – безробіття в Україні та державна політика зайнятості. Предмет дослідження – теоретичні аспекти безробіття та пропозиції відносно шляхів його зниження.

Мета роботи – дослідження безробіття та його наслідків безробіття, а також визначення основних шляхів його подолання.

У роботі розглядаються причини виникнення безробіття, його основні види, а також соціально економічні наслідки. Використовуються методи порівняння, аналізу і синтезу, індукції і дедукції. Досліджується тенденції розвитку безробіття в сучасних умовах, особливості прояву в регіональному розрізі та на молодіжному ринку праці. Запропоновані шляхи подолання безробіття в Україні.

Ключові слова: безробіття, молодіжне безробіття, служба зайнятості, соціальна допомога, робочі місця.

ANNOTATION

Deshneeva Madina Sulumbekivna – “Unemployment in Ukraine: theoretical principles and ways of regulation” – Qualification work for a bachelor's degree in "051 Economics" under the bachelor's program "World Economy and Models of Economic Systems", Odessa National Economic University. – Odessa, 2021.

Thesis consists of three sections. The object of research is unemployment in Ukraine and the state employment policy. The subject of research – theoretical aspects of unemployment and proposals for ways to reduce it. The purpose of the work is to study unemployment and its consequences, as well as to identify the main ways to overcome it.

The paper considers the causes of unemployment, its main types, as well as socio-economic consequences. Methods of comparison, analysis and synthesis, induction and deduction are used. The tendencies of unemployment development in modern conditions, peculiarities of manifestation in the regional context and in the youth labor market are studied. Ways to overcome unemployment in Ukraine are proposed.

Key words: unemployment, youth unemployment, employment service, social assistance, jobs.